

Samenvatting verkenningsdialogen

Knelverhalen

Wat kwam er in de knel?

- **46 x geluk en ontspanning:** door eenzaamheid, vermindering sociale contacten en minder 'eropuit' staat de kwaliteit van leven onder druk.
- **15 x gezondheid:** fysiek minder fit en mentale klachten.
- **15 x wonen, werken & onderwijs:** verlies van werk en inkomen bij jezelf en bij anderen. Moeite met het vinden van een baan en onderwijsachterstanden.
- **(6 x Samen leven:** gebrek aan respect of zorg voor elkaar)

Kiemverhalen

Wat is er ontkiemd?

- **25 x Samen leven:** sterkere saamhorigheid: elkaar helpen, respect, belangrijke beroepen waarderen.
- **22 x geluk en ontspanning:** meer rust, bewuster leven, minder 'rennen' geeft ruimte voor bezinning en verdiept contact.
- **17 x natuur & milieu:** door meer thuis, minder reizen, meer wandelen is er meer waardering voor de natuur. Bezinning op het klimaat.
- **16 x wonen, werken:** door thuiswerken meer tijd bij het gezin, grotere autonomie en minder (vervuilende) files...

vrijwilliger, dialoog 1

“Dat we allemaal gezond blijven is de kern. En dat we elkaar helpen.”

Overeenkomsten

in knel- en kiemverhalen

- Thuiswerken (sad face, happy face)
- Zingeving, bewust leven (happy face)
- Jongeren en kinderen (sad face)
- Duurzaamheid (happy face)

De toekomst?

Herstellen, behouden, uitbouwen.

- Samen leven:** saamhorigheid en verbinding (weer) versterken.
- Gezondheid, geluk en ontspanning:** bewuster leven, gezondheidszorg versterken.

.....dit onderzoeken we verder in de vervolgdialogen!

In gesprek

Wie zaten er aan tafel?

9 gesprekken

104 deelnemers: 53 M, 51 V

Meestal tussen 26-70 jaar, maar ook 14 jongeren en 2 senioren.

Uit het hele land

49 middelbaar onderwijs, 18 mbo, 37 hbo/universiteit

15 mensen: kwetsbaar tijdens corona

Verkenningdialogen: de kern

1-7

Context: Vanuit het besef dat COVID-19 de samenleving in zijn greep heeft, maar dat er met de vaccins ook uitzicht is op een volgende fase dienen zich toekomstvragen aan. Wat is er tijdens corona in de knel gekomen dat we met elkaar wens te herstellen? En welke kiemen voor vernieuwing hebben de afgelopen maanden ook het licht gezien, die we juist groter zouden willen maken?

Deze vragen staan centraal in het project 'perspectief en dialoog' van het interdisciplinaire **team Nederland na de crisis**, dat een onderdeel is van het programma-DG **Samenleving en COVID-19**. In dit breed opgezette project worden activerende dialogen tussen burgers, middenveld, wetenschappers en overheid georganiseerd om ideeën te ontwikkelen voor herstel en vernieuwing. Dialogen die inspireren en motiveren, krachten bundelen, en nieuwe initiatieven stimuleren. De thema's en ideeën die naar voren komen vormen bovendien input voor een landelijke herstel- en vernieuwingsagenda.

Verkenningdialogen

Als eerste stap in de burgerdialogen zijn in de maand februari 9 verkenningdialogen uitgevoerd. Deze hadden naast verbinden en inspireren (doordat mensen hun verhaal delen) ook als focus om op te sporen wat belangrijke thema's zijn voor burgers als het gaat om de periode na corona. De output van deze verkennende gesprekken dient als kapstok voor het inrichten van de themadialogen die in de periode maart – april plaatsvinden. In die dialogen gaat het gesprek niet alleen over naar wat mensen bezighoudt maar krijgen ook hun ideeën over hoe herstel en vernieuwing precies kan plaatsvinden ruim baan. Dit rapport doet verslag van de

verkenningdialogen, voor de begeleidingscommissie en anderen binnen de departementen. Het is het eerste in een reeks.

Respondenten

In 9 dialogen spraken we in totaal met 104 deelnemers (gemiddeld 12 per keer). De helft van de deelnemers was man (53), de andere helft vrouw (51). De meesten waren tussen de 26 en 70 jaar. Maar we spraken ook 14 jongeren en er waren 2 senioren (70+). Mensen kwamen uit alle delen van het land, met een nadruk op het westen en het midden (Zuid- en Noord-Holland en Utrecht). Qua opleidingsniveau had ongeveer de helft (49) middelbaar onderwijs afgerond, 18 mensen had een mbo achtergrond, en een derde (37) volgde een hbo of universitaire opleiding.

Geslacht	M	V				
	53	51				
Leeftijd	< 17	17-25	26-40	41-55	56-70	70+
	1	13	28	36	24	2
Opleiding	Basis	VO	MBO	HBO	Univ	Onb
	3	49	18	25	12	5

De beroepen lopen uiteen: onderzoeker, postbezorger, student, huisvrouw m/v, administratief medewerker, manager, theatermaker, arts, toiletjuffrouw, leerkracht, verpleegkundig .... De variatie in branches en soorten werk was groot, en er deden 3 mensen zonder werk mee. Vijftien mensen gaf aan kwetsbaar te zijn tijdens corona.

Verkenningsdialogen: de kern

2-7

Nog niet het hele verhaal.... Naast deze dialogen organiseren we nog aparte, kleinschalige gesprekken met mensen die een drempel ervaren voor online dialogen, en/of wiens stem we (extra) belangrijk vinden: mensen die in armoede leven, dak- en thuislozen, mensen met een beperking. Ook spreken we nog apart met kinderen (12- 14 jaar) en jongeren (17-25). Deze gesprekken zijn nog niet afgerond. We rapporteren hierover nog apart.

1. Wat kwam er in de knel?

De eerste vraag in de dialogen was wat er volgens de deelnemers in de knel was gekomen tijdens corona. Hierop kregen we uiteenlopende antwoorden.

We hoorden 46 knelverhalen op het gebied van **'geluk en ontspanning'**. Daarbij sprongen de volgende thema's eruit:

- **Eenzaamheid:** met name mensen die alleen wonen noemen hun eigen eenzaamheid, maar ook die van anderen komt regelmatig voorbij: dierbaren, familieleden, buurtgenoten die zich eenzaam voelen, dat raakt mensen ook.
- **Gemis aan sociale contacten:** door de maatregelen vallen sociale contacten weg. Men mist het familiebezoek, het omgaan met vrienden en kennissen, als het ontmoeten van onbekenden – bijvoorbeeld bij het uitgaan.
- **De effecten van de maatregelen op hun bewegingsvrijheid:** bepaalde hobbies en activiteiten kunnen niet meer... dat leidt soms tot verveling en een gevoel van leegte.

- **Kwaliteit van leven:** het gemis van anderen en het niet kunnen uitvoeren van diverse (sociale) activiteiten waar mensen plezier aan beleven, zoals sporten, uitgaan en vakantie heeft impact op de kwaliteit van leven. 'De kleur gaat ervan af' zeggen mensen.

'We praatten over eenzaamheid en dat is wat ik ook zag bij mijn oma die na de eerste golf opgesloten zat in een verzorgingstehuis en daarna geen woord meer kon uitbrengen. Het kwaad van de lockdown was bijna nog erger dan de bedreiging van de ziekte. Eigenlijk heeft iedereen er last van dat je wereld zo klein wordt en je weinig mensen ziet. Ik voel dat ik daar veel in wil inhalen als het weer kan.' (medewerker transportbedrijf, d5)

'Ik ben wel een impulsieve jongen. En ik hou ervan om af en toe naar kroeg te gaan of te gaan sporten. Dat valt allemaal weg, terwijl je het wel nodig hebt. Dat je de stad inloopt om die lekker af te struinen. Maar ook op werk, als verpleegkundige in de ouderenpleegzorg; zo'n mondkapje heeft ook wel veel negatieve uitwerking merk ik. Het is benauwend qua ademen, maar ook de zorg persoonlijk maken is lastig zonder gezichtsexpressie. Met dementerenden is dat echt wel schrijnend. Dan zien ze wel je ogen samenknijpen, maar niet je glimlach.' (verpleegkundige, pd)

Er werden 15 knelverhalen gedeeld rond het thema 'gezondheid' – deze gaan enerzijds over directe gevolgen van de maatregelen op de fysieke gezondheid (niet alle behandelaars kunnen bezoeken, minder sporten) en anderzijds over de impact van eenzaamheid als gevolg van de maatregelen en de zorgen op de mentale gezondheid (stress, depressie, dementieklachten die verergeren). Hier worden met name groepen genoemd die hier kwetsbaar in zijn: jongeren, ouderen.

'Mensen zijn ziek van de corona maatregelen, zowel letterlijk als figuurlijk eigenlijk. Ik ken veel mensen die gediagnosticeerd zijn of met een burn-out of met een depressie. Sporten is lastiger, dat heeft invloed op de gezondheid, kinderen zitten meer binnen, spelen niet buiten. En daar maak ik me best wel zorgen over.' (Student, d1)

Verkenningdialogen: de kern

3-7

'Mijn oudste dochter woont met 2 huisgenoten, maar dat is anders dan lekker er op uit kunnen en anderen ontmoeten. Dat dat niet kan is erg omdat ik zie dat mijn dochter toch wel depressief is doordat ze te veel met dezelfde mensen zit. De mentale gezondheid van veel mensen is door het isolement in de knel gekomen.' (Horecamedewerker, d4)

Op het gebied van **wonen, werken en onderwijs** (15 knelverhalen) kwamen we als thema's vooral tegen:

- **Welvaart en inkomen:** mensen vertelden over verlies van werk, eigen onderneming en toenemende armoede. Niet alleen bij zichzelf, maar ook bij anderen. Ook mensen die zelf geen financiële gevolgen ondervinden maken zich zorgen dat er 'winnaars en verliezers' zijn van de crisis.

'Mensen zijn hun baan kwijtgeraakt, waaronder ikzelf. Ik was ZZP'er, had eigen bedrijfje, en mag blij zijn als ik nu een kwart heb van wat ik verdiende. Ik kan mijn hoofd net boven water houden.' (ZZper, d1)

- **Onderwijs en werk:** een ander deel van deze knelverhalen had als hoofdthema onderwijs en werk, en dan met name het moeilijker vinden van een baan of nieuwe school, of het oplopen van achterstanden op school.

'Studievertraging door Corona. Ik zit in de knel met mijn studie. Het is fijner om les te hebben op school, nu is het alleen online ik vind het lastig mezelf te motiveren als ik alleen maar thuis zit te werken. Mijn motivatie vind ik lastiger op te brengen nu. Wat straks herstel vraagt is gewoon weer naar school kunnen, studenten en docenten ontmoeten en over stof te kunnen praten. De fysieke kant van het onderwijs, ik dacht dat ik dat niet zo belangrijk vond maar daar kom ik nu van terug.' (Student, d7)

'Net voor corona uitbrak ging ik op zoek naar werk. En het solliciteren is toch heel anders online. Je kunt niet sfeer proeven en ook 1 op 1 gesprekken zijn heel anders. Inmiddels ben ik er wel meer aan gewend. Maar je mist een bepaalde feeling, ook met het praten, elkaar laten uitpraten. De meeste heb ik als koud ervaren. Dat heeft me in het begin ook in de weggezeten bij het vinden van een nieuwe baan.' (Consultant, d3)

Het derde thema in de knelverhalen noemen we **'samen leven'**. In 6 verhalen was dit een belangrijke kern. Dat zijn er niet zoveel, maar omdat dit thema later terugkomt, lichten we het er hier toch even uit. Mensen die het noemen gaat het om gebrek aan respect of zorg voor elkaar. Denk aan afstand houden, andere meningen respecteren, elkaar een helpende hand bieden. Deze deelnemers maken zich zorgen dat dit onvoldoende gebeurt.

'Ik ben het zo niet eens met de maatregelen. De negatieve gevolgen zoals eenzaamheid zijn groot en de mens wordt daarin niet meer gezien. Het respect is ver te zoeken, ik word al snel een wappie genoemd en weggezet. Het gesprek en de oordelen verharden.' (vrijwilliger, d6)

'Ik moest naar mijn moeder in het verzorgingstehuis om tandenpasta te brengen. Moeders helemaal in paniek, kom ik bij het Kruidvat, smalle paadjes, niemand die zich aan de looproute houdt of de 1,5 meter. Ik was blij dat ik eruit kwam. Er is geen enkele controle. Ik kom bewust niet zoveel in winkels omdat ik anderen niet wil besmetten.' (winkeleigenaar, d8)

Verkenningdialogen: de kern

2. Wat is er ontkiemd?

De tweede vraag in de dialoog ging over wat mensen hebben zien ontstaan tijdens corona dat ze waarderen en wel vast zouden willen houden richting de toekomst.

We hoorden 25 kiemverhalen in de categorie **'samen leven'**. Daarin gaat het vaak over saamhorigheid: voor elkaar zorgen, elkaar helpen, kopen bij het lokale restaurant, respect voor elkaar hebben. En bepaalde specifieke beroepen - zoals de zorg - meer waarderen. Soms verbinden mensen er wel de verzuchting aan dat ze het gevoel hebben dat dit alweer afneemt, of dat ze hopen dat het zo blijft...

'Ik vind dat we voor corona veel meer ieder op z'n eigen waren. Druk met werk, en eigen dingen. Ik dit en ik dat. Nu zijn we er meer voor elkaar. Nu is het meer wij. Ik merk het ook bij mij in de straat, even 'joh, kan ik je ergens mee helpen'. Voorheen was dat niet. Dat gevoel van verbondenheid en saamhorigheid mag echt blijven.' (Toiletjuffrouw, d3)

Op het gebied van **'geluk en ontspanning'** (22 kiemverhalen) springt vooral eruit dat mensen soms als positief effect van corona zien dat ze bewuster gaan leven, meer tijd en rust ervaren, minder 'rennen'. Dat geeft ruimte voor andere dingen (bijvoorbeeld het huis opruimen, nieuwe hobby's), maar vooral ook voor verdiept contact met het eigen gezin en zichzelf, en zet mensen aan het denken over wat ze belangrijk vinden en hoe ze hun leven inrichten.

'Ik ben nu 51, dus ik heb dertig jaar heel hard gewerkt. Nu komt mijn leven ineens stil te staan, abrupt. (...) Die absolute rust, het was wennen, maar ik vond het ook wel heel prettig.' (horeca ondernemer).

'Voor mij is het nu vrijheid, ik heb niet meer dat gehaaste gevoel. Normals was het rennen en vliegen, het leven raasde maar door, was 10 uur van huis weg. Nu heb ik vrijheid en rust om normale dingen te doen, ik verveel me geen moment. Ik vind dat heel fijn. Vrijheid en de tijd hebben voor een wandeling en niet steeds op de klok kijken.' (sales medewerker, werkeloos).

Een derde categorie is die van **'natuur en milieu'**. Dit thema speelde in 17 kiemverhalen de hoofdrol (en in geen enkel knelverhaal). Mensen reizen minder, door het thuiswerken bijvoorbeeld, waardoor de CO₂ uitstoot afneemt. En mensen zijn ook meer dicht bij huis, ervaren wat meer rust en tijd, wandelen meer en waarderen de natuur daardoor meer. Er zijn ook een aantal mensen die expliciet benoemen dat ze het positief vinden dat duurzaamheid en klimaat meer op de agenda komt. In hun ervaring zet corona mensen aan het denken over hoe de mensheid met de planeet omgaat.

'De natuur, daar geniet ik veel meer van dan anders omdat je meer rust hebt, relaxter, geen haast. Ik wandel momenteel heel veel en als ik bij ons door het park loop ontdek ik iedere keer wat anders. Eerder had je daar geen tijd en geen oog voor omdat je druk bent met andere dingen. En nu een deel van mijn vrijwilligerswerk stilligt, ga je andere dingen plannen. Respect voor de natuur en meer nadenken over dingen. Op internet speur je naar het soort plant of vogel dat je tegenkomt.' (vrijwilliger, d8)

Op het gebied van **wonen, werken en onderwijs** hoorden we 16 kiemverhalen. Die gingen vooral over het thuiswerken en de voordelen daarvan, zoals meer tijd bij het gezin kunnen doorbrengen, grotere autonomie en minder (vervuilende) files.

Er kwam overigens bij niemand een kiemverhaal naar boven met 'gezondheid' in de hoofdrol.

Verkenningsdialogen: de kern

5-7

Rode draden over levensgebieden heen

Hierboven hebben we thema's benoemd in de zin van verschillende aspecten van het leven: gezondheid, werk, natuur... We vonden ook een paar onderwerpen die als een rode draad door al die aspecten verweven lijken:

- **Thuiswerken:** dit heeft op veel verschillende gebieden van het leven van mensen impact, en komt dus regelmatig terug. Overigens vooral in de zin van kiemen en kansen.
- **Zingeving, bewust leven:** corona zet mensen aan het denken: over hoe ze hun eigen leven inrichten, over wat van waarde voor ze is, over wie belangrijk voor ze zijn, over de natuur en het klimaat... we komen dit vooral tegen als positief effect (kiem) en als kans.
- **Jongeren en kinderen:** de effecten van de coronacrisis op de jongere generaties komt ook in veel thema's terug: mentale gezondheid, kansen op werk, onderwijsachterstanden.... We horen hier alleen knelverhalen en de wens op herstel.
- **Duurzaamheid:** verweven in veel verhalen zit duurzaamheid. Of het nou gaat over wonen, bewust zijn dat je 'met minder' toekan, lokaal inkopen doen, vakantie vieren, reizen naar het werk of het grotere klimaatvraagstuk, dit komt vaak terug in de kiemverhalen en mensen zien kansen op dit gebied.

3. Herstellen, behouden, uitbouwen...: wat zijn de wensen voor de toekomst?

Als laatste vraag in de dialogen nodigden we mensen uit om – alle verhalen van de anderen gehoord hebbende – na te denken over wat hen het meeste raakt en wat ze van belang vinden voor de toekomst na corona. Wat verdient herstel? En welke kiemen vinden ze het meest aantrekkelijk om te behouden of door te ontwikkelen?

In deze ronde springen twee thema's eruit:

- **Samen leven:** hoewel dit thema niet het meest genoemd wordt in de kiemverhalen, springt het eruit bij de wensen voor de toekomst (27 keer genoemd). Waarschijnlijk mede doordat mensen de verhalen van andere mensen horen en naar het geheel luisteren komt de saamhorigheid heel sterk naar voren in de wensen voor de toekomst. Vaak met de toevoeging dat 'we elkaar nodig hebben'. Saamhorigheid en verbinding wordt zowel beleefd als iets dat herstel verdient (omdat er verschillen zijn ontstaan en spanningen), als iets waar een kans ligt (omdat er verbinding is versterkt).

'Geziend spanningen in Nederland, de coronawappies tegenstellingen: ik denk dat we weer terug moeten naar dat we verdraagzaam en saamhorigheid. We hebben allemaal onze verschillen, maar we moeten 1 doel hebben en dat is de verspreiding van het virus verminderen. United we are strong. Dat besef dat we het samendoen moet wel doordringen.' (beveiliging, d1)

'We moeten het met elkaar doen, ook de politiek heeft daaraan voorbeeld te stellen. Naar elkaar luisteren en met elkaar tot beslissingen komen. Zal moeilijk zijn, zeker nu met de verkiezingen. Het belangrijkste is luisteren naar elkaar en samen doen.' (verpleeghuismedewerker, d4)

Verkenningdialogen: de kern

6-7

- Gezondheid, geluk en ontspanning (18 keer genoemd): Verschillende mensen spreken uit dat men ernaar uit ziet uit dat sociale activiteiten weer kunnen, dat zal bijdragen aan het levensgeluk en plezier, en men hoopt dat mensen het 'bewuster leven' vasthouden. Dat zien mensen als kansen. Daarnaast vindt men aandacht van belang voor de mentale gezondheid van degenen bij wie dat in de knel is gekomen door stress en isolement. Ook de reguliere gezondheidszorg komt hier als herstelthema voorbij: voorkomen van een volgende pandemie of voorbereiden daarop, met medicijnen bijvoorbeeld, maar op korte termijn ook zorgen dat de reguliere gezondheidszorg (weer) op sterkte komt.

'Wat nodig is? Niet meer van alles willen en moeten. Dat moeten we met z'n allen proberen, maar dat zal nog wel lastig worden. Maar het is wel belangrijk, het gaat voor minder stress zorgen.' (medewerker hoger onderwijs, d7)

'Het feit dat mensen meer op hunzelf waren aangewezen, dat is iets wat we kunnen vasthouden. Mensen zijn nieuwe hobby's gestart, hebben zichzelf beter leren kennen en weten nu beter waar ze zich in willen ontwikkelen. Ik zou het mooi vinden als de overheid dit verder zou ondersteunen. Bijvoorbeeld met subsidies, bijvoorbeeld voor een meditatiecursus of coaching.' (student, d3)

'Meer nabijheid, denk aan de verhalen die we nu horen van mensen die overleden zijn en dat de familie niet bezocht kon worden. Meer focus op de andere problemen die door corona ontstaan en te weinig aandacht krijgen: burn-out, depressie, kindermishandeling. Ondernemers die hun onderneming verliezen. Ik denk dat daar meer focus op gelegd kan worden, dat dat weer beter wordt.' (politiemedewerker, d1)

4. Procesobservaties

Wat opvalt als het gaat om de gesprekken is dat mensen graag vertellen, het fijn vinden dat ze hun verhaal kwijt kunnen, en dat ze ook goed naar elkaar luisteren. Er ontstaan weinig discussies, terwijl mensen soms best van mening verschillen over bijvoorbeeld het coronabeleid. Men benoemt het horen van de verhalen van anderen en het gesprek op zich soms expliciet als waardevol element van de bijeenkomst:

'Door andere mensen te spreken (zoals nu) merk je wat er nog meer afspeelt buiten je bubbel, vooral nijpende dingen waar je je niet van bewust was door het ontbreken van voorbeelden in je omgeving.' (ICT medewerker, d8)

'Ik zie de noodzaak van de maatregelen helemaal anders dan X, maar ik ben het helemaal met haar eens dat het zo jammer is dat een gesprek hierover bijna niet mogelijk is.' (Woonconsulent, d6)

Het lijkt er ook op dat het horen van de verhalen van anderen deelnemers beïnvloedt in wat zij agenderen als belangrijk thema voor de toekomst. De wens dat het voor iedereen goed komt en het belang van saamhorigheid en onderlinge verbinding als belangrijk element horen we daar vaak terug. Het beseft dat er meningsverschillen zijn ontstaan over het beleid en dat sommige mensen veel meer door corona zijn geraakt dan anderen waardoor er -zoals een deelnemer het verwoordde - 'winnaars en verliezers' zijn, is voor mensen een bron van zorg of in elk geval iets om aan te pakken in het vervolg. Het zou kunnen verklaren waarom een thema als 'natuur en milieu' wel vaak terugkomt in de kiemverhalen en mensen ook raakt, maar uiteindelijk niet hoog scoort als het gaat om 'thema's voor de nabije toekomst'.

Verkenningdialogen: de kern

7-7

5. Conclusies en volgende stap in dit project

Het hoofddoel van de verkenningdialogen was om thema's vast te stellen voor de dialogen in maart en april. We hoorden in de verhalen 7 hoofdonderwerpen (hier ingedeeld naar kleur, zoals ook op de website is gedaan).

	Knelverhalen	Kiemverhalen	Toekomst
Geluk en ontspanning	46	22	18
Gezondheid	15	-	
Samen leven	6	25	27
Wonen, werken en onderwijs, uitgesplitst in: - Welvaart en inkomen - Wonen en verkeer - Onderwijs en werk	15	16	
Natuur en milieu	-	17	

Daarbij valt op dat van gezondheid, geluk en ontspanning vooral negatieve effecten worden ervaren nu. Dat zijn thema's die vooral vragen om 'herstel' – hoewel er op het gebied van geluk en ontspanning ook kansen worden gezien (die liggen dan vooral op het gebied van het vasthouden van de nieuw hervonden rust – iets dat vooral door 30-plussers wordt genoemd, minder door jongeren).

Op het terrein van samen leven werden vooral kiemen gedeeld: solidariteit, omkijken naar elkaar. Voor de toekomst wil men dat vasthouden – niet alleen vanwege de kansen die men daarvoor ziet, maar ook omdat men vermoedt dat het hard nodig gaat zijn.

Bij wonen, werken en onderwijs is het beeld gemengd: hier ziet men kiemen en kansen. Thuiswerken en online onderwijs zijn mooie voorbeelden van thema's die voor- en nadelen hebben.

Als het gaat om natuur, milieu en duurzaamheid zien mensen vooral kansen.

In de themadialogen gaan we telkens voor 1 zo'n onderwerp nadrukkelijker in op de toekomst: wat vinden mensen van belang, welke concrete ideeën hebben zij over wat ze zelf, of wat anderen of de overheid kunnen doen?

We hoorden ook vier doorsnijdende thema's, zoals zingeving, jongeren, duurzaamheid en thuiswerken. Die komen bij meerdere thema's terug. Het is te verwachten dat ze dus ook in verschillende themadialogen terugkeren. We houden in de gaten of er nog meer van dat soort doorsnijdende thema's ontstaan.

Een eerste tussenstap die we nog nemen is het afronden van de verkenningdialogen met kwetsbare groepen, die door coronamaatregelen extra geraakt zijn.

28 februari 2021,

Saskia Tjepkema & Martijn van Ooijen

